

Паслухаць кнігу на беларускай мове? Не праблема, калі ў вас ёсць яе варыянт на аўдыёдыску. Знайсці ў продажы беларускую аўдыёкнігу не так цяжка, калі задацца падобным жаданнем. З іншага боку, аўдыёкніг на беларускай мове відавочна не шмат, а пра тых, што выпускалі айчынных выдаўцы, не ведае не толькі большасць аматараў літаратуры, але і тых, хто працуе з кніжкай прафесійна: бібліятэкары, настаўнікі, культработнікі. Айчынная аўдыёкніга толькі пракладае сабе шлях да спажывца, і намаганняў па яе распаўсюджванні яўна не дастаткова. Найперш гэта датычыцца стратэгічнага мыслення аддзелаў збыту і маркеталагаў, у чыю задачу, поруч з кніжнай прадукцыяй, уваходзіць і прасоўванне на рынку аўдыяльных тавараў.

Пройдзе зусім няшмат часу, і на чарговым Дні беларускага пісьменства — 6 верасня ў Сморгоні — будзе прадстаўлена ўсё, чым ганарацца нашы літаратары і кнігавыдаўцы. Спадзяёмся, што гэтым разам аўдыёкнігам і мультымедыя-дыскам знойдуць належнае месца. А гэта, магчыма, з'явіцца штуршком да папулярызацыі названай прадукцыі.

Прапанова... экзатычная

Яшчэ напрыканцы мінулага стагоддзя навукоўцы загаварылі пра так званую "аўдыёвізуальную рэвалюцыю". Імклівае развіццё навукі і тэхнікі, распаўсюджванне персанальных камп'ютэраў, Інтэрнета прывяло да таго, што большую частку інфармацыі сучасны чалавек атрымлівае з экрана. Больш за тое: "экранная культура" прапануе новыя формы існавання класічных твораў літаратуры. Спецыялісты ж адзначаюць рэзкі спад цікавасці да самога тэксту...

Адзначым, што электронныя носьбіты, у тым ліку аўдыёкнігі, даўно сталі звыклым таварам на паліцах замежных крам, а на самым буйным у свеце Франкфурцкім кніжным кірмашы ўжо некалькі гадоў выданні на паперы знаходзяцца ў меншасці.

Аднак літаратура ўсё роўна знаходзіць свой шлях да чалавека, няхай і ў выглядзе такога спецыфічнага прадукту. Даволі шырокае яго прадстаўніцтва ёсць і на айчынным рынку медыя-рэсурсаў. Але іншае пытанне — якая доля ў ім нацыянальнага прадукту? "Увогуле, аўдыёкніга — з'ява спецыфічная, — кажа пісьменніца Людміла Рублеўская. — Пэўную ўвагу чытачоў яна адцягне, але не надоўга: услед за выбухам цікавасці, упэўнена, пойдзе спад. Папяроявая кніга назаўсёды застанецца галоўнай формай існавання літаратуры. Аўдыёварыянт тэксту прапануе пэўныя інтанацыі, якімі карыстаецца чытальнік, тым самым адразу накіроўваючы чытача да таго ці іншага ўспрыняцця. Сама я з цікавасцю слухаю аўдыёкнігі, але замяніць звы-

ўроках самімі настаўнікамі. На жаль, зборнік гэты — ці не адзіны, зроблены на сёння дзяржаўным выдаўцом.

Попыт — ёсць, а кніг — няшмат

Дык ці існуе сёння попыт менавіта на беларускія аўдыёкнігі? "Такі попыт ёсць, — упэўнена адказвае дырэктар сталічнай "Цэнтральнай кнігарні" Вольга Глухоўская. — Прычым не толькі на творы айчынных аўтараў, але ўвогуле на агучаныя па-беларуску. Аднак, калі вы паглядзіце на наш паліцы, то заўважыце, у якой прапорцыі прадстаўлена рускамоўная і беларускамоўная літаратура. Наконт аўдыёкніг — тое ж самае: дыскі з творамі ёсць, іх няшмат, яны даражэйшыя за расійскія, але — парадокс?! — купляюць іх значна больш актыўна. Карыстаецца павягай не толькі наша класіка: пакупнікі запытваюць творы замежных аўтараў на беларускай мове".

А вось загадчык аддзела маркетынгу РУП "Белкніга" Святлана Гук у вялікім попыце менавіта на беларускамоўную аўдыёкнігу не вельмі ўпэўнена. Па яе словах, у асартыменце кнігагандлёвай арганізацыі такі від тавару, як аўдыёдыскі з запісамі літаратурных твораў, займае не першае месца, а беларускія — тым больш складаюць нейкую долю працэнта ад агульнай колькасці. Як лічаць у "Белкнізе", асноўны попыт на аўдыёкніг ёсць з боку "спецыфічнай" аўдыторыі — настаўнікаў, вучняў — і ў маштабах краіны выра-

чайны тэкст, пераканана, яны не могуць".

Тым не менш, паліцы з літаратурнымі кампакт-дыскамі займаюць сёння не апошнія месца не толькі ў кнігарнях. Папулярнасцю, як кажуць прадаўцы, карыстаюцца найперш класічныя творы і гукавыя варыянты кніг так званых "модных" аўтараў, імёны якіх нязменна выклікаюць інтарэс у пакупнікоў "папяровай" літаратуры. Запісваюць "дыскі-кнігі", як правіла, у Маскве, агучвае іх расійская акцёрская эліта, а таксама так званыя "медыйныя" асобы — папулярныя тэлеведучыя, музыканты — і, безумоўна, самі аўтары. А што ж у нас?

Пачаў з наведвання кніжнага кірмашу, якое засведчыла: тавар нахшталт беларускай аўдыёкнігі — сапраўдная экзотыка. Паказаўшы аднаму з прадаўцоў некалькі падобных айчынных выданняў, шчыра здзівіў яго ўжо самім фактам іх існавання.

І сапраўды: сярод стракатых вокладак беларускія назвы сустракаюцца даволі рэдка. Праўда, апошнім часам з'явіўся цэлы шэраг дыскаў прыватных выдаўцоў, дзе ў выкананні майстроў беларускай сцэны прадстаўлены, у асноўным, імёны класікаў нашага слова:

Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча... Ёсць і больш блізкія да нас па часе творы, але іх значна менш. Гэтыя імёны і вялікія па аб'ёме творы школьнай праграмы і карыстаюцца найбольшым попытам у значнай частцы мэтавай групы слухачоў аўдыёкнігі — вучняў.

Сустрэў на паліцах кнігарняў і прапанову дзяржаўнага выдавецтва "Мастацкая літаратура" — CD-зборнік "Творы па беларускай літаратуры для завучвання на памяць: паэмы, вершы, проза, песні". Аднак прызначаны ён, усё ж такі, найперш для выкарыстання элементаў мультымедыя на

жаны нямюцна.

Аднак інтарэс да падобнай прадукцыі канстатавалі, да прыкладу, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Загадчыца сектара па абслугоўванні дакументаў па музычным мастацтве Аліна Гайдук сцвярджае, што з кожным годам інтарэс да такой формы літаратуры толькі расце. Аб гэтым сведчыць і спецыяльная выстаўка, якая праходзіць гэтымі днямі ў НББ.

"Людзі прыходзяць да нас з жаданнем паслухаць аўдыёкнігу ўсё часцей. Аднак з усяго фонду беларускіх найменняў — толькі каля 50, прычым частка з іх выпушчана яшчэ на вінілавых дысках. Сярод старых адзінак захоўвання, збольшага, — унікальныя запісы галасоў класікаў нацыянальнай літаратуры, якія чытаюць свае творы", — кажа супрацоўніца бібліятэкі. Праўда, не кожны мае дастаткова часу, каб праслухаць усю кнігу ў чытальнай зале. А перапісаць кнігу на свой носьбіт каштуе значных грошай: хвіліна копіі з сучаснага кампакт-дыска ў Нацыянальнай бібліятэцы каштуе 130 — 150 рублёў, а з рарытэтнага вінілавага — усе 430. Працягласць жа запісу, бывае, складае дзесяткі гадзін... Таму гэтай паслугай карыстаюцца не так часта. Вялікай праблемай з камплектаваннем фондаў беларускіх аўдыёкніг у Нацыянальнай бібліятэцы няма, праблема — у колькасці саміх кніг...

Аднак роля бібліятэкі ў пашырэнні аўдыёкніг узрастае ў рэгіёнах. Не заўжды ёсць магчымасць набыць такія выданні ў кожную ўстанову культуры або адукацыі. Нападзіць жа праслухоўванне для арганізаваных груп і індывідуальных наведвальнікаў у якасці яшчэ аднаго віду платных паслуг культработнікам пад сілу. Думаецца, такім чынам павялічыцца і колькасць наведвальнікаў, і прыбытак устаноў, асабліва — цягам навучальнага года.

Першыя ластаўкі

“Справа з аўдыёкнігамі ў нашай краіне зрушылася з мёртвай кропкі, — кажа начальнік упраўлення выдавецкай дзейнасці і кніжнага гандлю Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Алена Паўлава. — Прадукцыі такога кшталту дзяржаўныя выдавецтвы пакуль сапраўды падрыхтавалі не шмат, але пэўныя крокі ў гэтым напрамку мы зрабілі. У выдавецтве “Вышэйшая школа”, напрыклад, ужо існуе спецыяльная студыя аўдыёзапісу.

Замінаюць развіццю, у тым ліку, і эканамічныя прычыны: у Беларусі існуе толькі пачатковая стадыя развіцця рынку аўдыёкніг. Таму іх вытворчасць і асартымент пакуль такія маленькія. Не

сакрэт, што з любога дыска цяпер можна зрабіць копію. У ЗША і Заходняй Еўропе ўжо распачынаюцца судовыя працэсы супраць парушальнікаў аўтарскага права. Вось і ўявіце, як цяжка акупляюцца выданні, калі ў кожнага школьніка ёсць магчымасць у любы момант зрабіць з іх копію ці спампаваць з Інтэрнета”.

Беларускія аўдыёкнігі, відавочна, будуць, у першую чаргу, стварацца ў разліку на настаўніцкую і вучнёўскую аўдыторыю. Галоўны рэдактар выдавецтва “Вышэйшая школа” Ганна Трысевіч

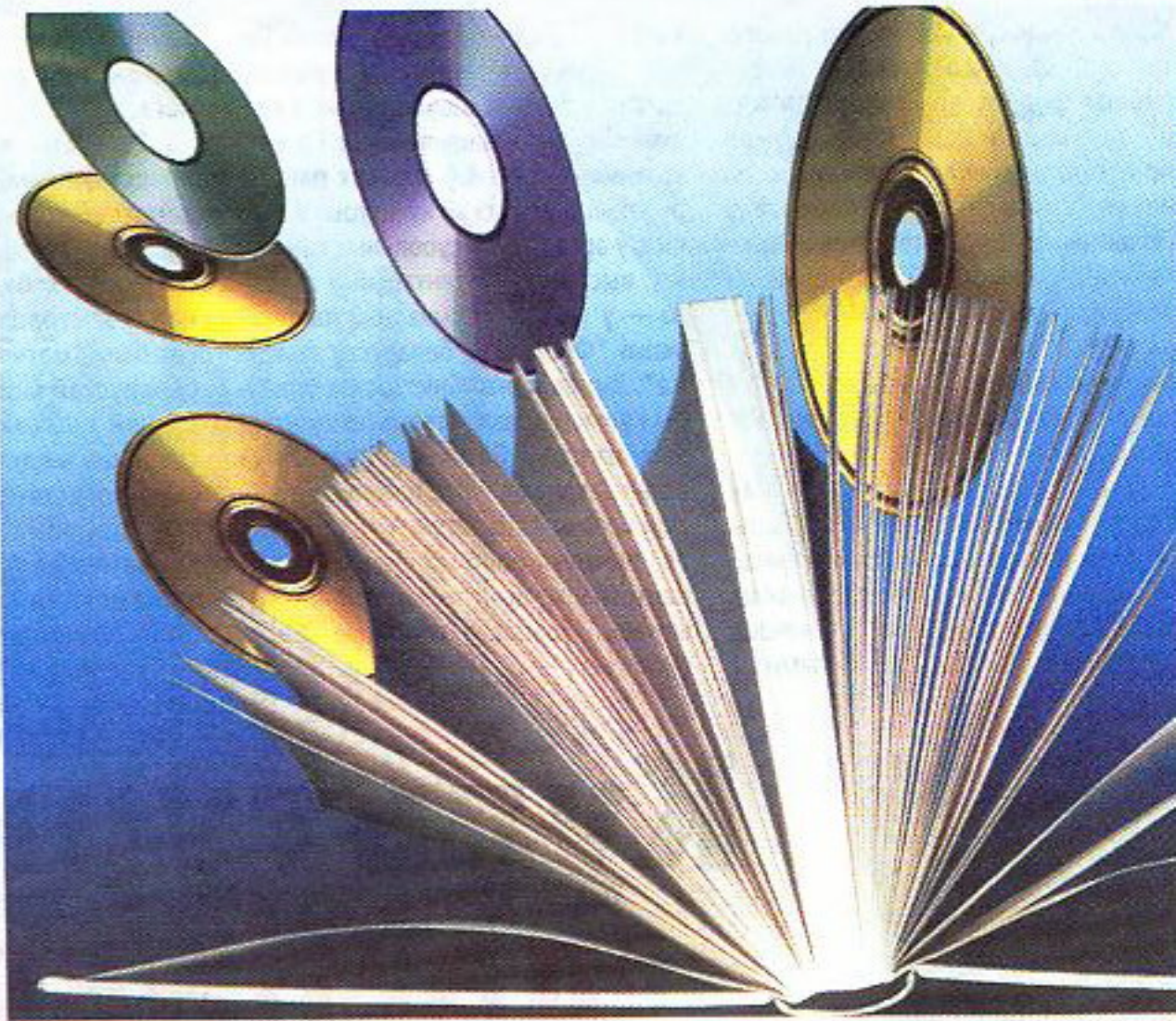
і мае ў планах намер працягваць працу па стварэнні аўдыёкніг. Тым больш, што архіўнага матэрыялу для іх хапае.

Так, адзін пералік таго, што ўдалося змясціць выдаўцам усяго толькі на адным дыску, сапраўды ўражвае. Здавалася б, пры параўнальна невялікім кошце ў пятнаццать тысяч рублёў і значнай практычнай карысці наклад у дзве тысячы экзemplараў павінен быў разысціся імгненна. Але дыскі і сёння ёсць у наяўнасці ў выдавецтве. Відаць, справа — не толькі ў выкананні, але і ў наладжванні стратэгіі рэкламы і продажу. Апошняму замінае адна істотная акалічнасць: як правіла, у буйных кніжных крамах, у адрозненне ад прылаўкаў нават дробных гандляроў дыскамі, няма спецыяльнага

**Знайсці даступную палічку
для беларускай аўдыёкнігі**

Тыраж

“гаворыць” за сябе

паведамліла "К", што яе арганізацыя мае ўсе неабходнае тэхнічнае абсталяванне і плануе выпускаць аўдыёкнігі з мастацкімі творамі, запатрабаванымі, найперш, у навучальных установах. Пакуль што "Вышэйшая школа" выдала гукавыя варыянты дапаможнікаў па вывучэнні замежных моў і адпаведныя дадаткі да кніг па музыцы.

Як ужо адзначалася, летась унікальны дыск з запісамі чытанняў нацыянальнай класікі, у асноўным — з архіваў Белдзяржтэлепрадыёкампаніі, падрыхтавала і выдавецтва "Мастацкая літаратура". Дыск прызначаны, найперш, для настаўнікаў і вучняў. Куратар праекта, вядучы спецыяліст выдавецтва "Мастацкая літаратура" Зося Кустава лічыць, што ствараць аўдыёкнігі на беларускай мове вельмі неабходна менавіта цяпер, бо навучальныя ўстановы краіны маюць вялікую патрэбу ў літаратурным і музычным афармленні прэзентацый, урокаў, лекцый. "Добра выдадзеная аўдыёкніга робіць вялікую справу: нясе моладзі наша беларускае слова. Сучасных дзяцей вельмі часта цяжка прывучыць да кнігі. Аўдыёзапісамі ж яны карыстаюцца з куды большай ахвотай", — упэўнена яна. Па словах Зосі Куставай, "Мастацкая літаратура" не збіраецца спыняцца на дасягнутым

абсталявання для іх праслухоўвання, таму пакупнікі не маюць магчымасці зрабіць паўнавартасны выбар. Мо па гэтай прычыне маркеталагі гандлёвай сеткі і лічаць аўдыёкнігі таварам нязначным. Зрэшты, тут усё звязана ў адно цэлае: не ўкладваюцца сродкі ў абсталяванне для забеспячэння продажу — няма высокіх паказчыкаў.

Ва ўсім вінаваты... сабекошт?

Праблемы з выданнем айчынных аўдыёкніг збольшага — эканамічныя і маркетынгавыя. Сярод іх — сабекошт накладаў, якія значна меншыя, чым у тых жа расійскіх канкурэнтаў. Шмат грошай і часу вымагае падрыхтоўка самога запісу. У ідэале добрая аўдыёкніга павінна нагадваць класічны радыёспектакль. Дарэчы, апошнім часам слухачы канала "Культура" кожны будні дзень у эфіры могуць паслухаць чарговую частку нейкага класічнага літаратурнага твора. Зусім нядаўна, да прыкладу, была завершана праца над радыёпастаноўкай аповесці Васіля Быкава "Пастка".

Увогуле, у фондах Беларускага радыё знаходзіцца 154 тысячы адзінак захоўвання аўдыёдакументаў, з якіх ці не трэцюю частку складаюць радыёспектаклі і чытанне літаратурных твораў, што могуць стаць добрай асновай для будучых дыскаў. Дык ці ёсць магчымасць выдаць класіку літаратуры ў класічным жа выкананні? "Усе плёнкі — у добрым стане і пасля неабходнай рэстаўрацыі могуць быць пераведзены на лічбавыя носбіты", — расказала "К" старшы рэдактар групы рэстаўрацыі фанаграм аддзела сістэматызацыі галоўнай дырэкцыі фондавых матэрыялаў Беларускага радыё Марына Палуян. Пытанне ж, відаць, — толькі ў зацікаўленых асобах, якія змаглі б надаць гэтым запісам фармат аўдыёкніг.

На ніве радыётэатра з 1986-га працаваў вядомы акцёр і дыктар Беларускага радыё Алег Вінярскі. У XXI стагоддзі яго голасам прагучала аповесць "На імперыялістычнай вайне" Максіма Гарэцкага. "Пасля таго, як класічны твор Максіма Гарэцкага прагучаў у эфіры, было вырашана запісаць яго яшчэ раз — з музыкай і гукавымі спецэфектамі — ды выдаць у выглядзе аўдыёкнігі. Праца над ёй ішла амаль паўтара го-

да і ўключала ў сябе пэўную падрыхтоўку, працу над тэкстам, падбор музычнага суправаджэння", — кажа Алег Аляксандравіч. Зрэшты, гэта натуральна: "Радыётэатру раней надавалі куды больш увагі і вельмі ўважліва працавалі над пастаноўкамі, рабілі па 10 — 12 дубляў кожнага эпізоду".

Іншая справа, што да поўнай рэалізацыі тыражу гэтай аўдыёкнігі, як і многіх іншых з беларускай літаратурай, пакуль яшчэ вельмі далёка...

Пакуль на Беларусі працаёмкім працэсам стварэння аўдыёкніг займаюцца збольшага энтузіясты. Дзяржаўныя выдавецтвы, так бы мовіць, вывучаюць рынак, мацуючы грунт, на якім гэтая прадукцыя выклікала б найбольшую запатрабаванасць. Відавочна, што без праграмага падыходу з боку дзяржавы справа па выданні класікі беларускай літаратуры на аўдыёносібітах будзе мець спарадычны характар. Але займацца ёй трэба: попыт на такія выданні ёсць і, відавочна, змяншацца ў бліжэйшай будучыні не стане.

Антон СІДАРЭНКА